

Karel Hynek Mácha: Pouť krkonošská (1833-4)

Pozdní večer. Dívky pilně předly,
hoši v kolo k dívčinám si sedli;
plamen z krbu smutně k tomu svítil.
Pocestný uprostřed síně sedí,
na něj každý poslouchaje hledí;
mluvil takto; však i taktěž cítil:
„Hojho, slyšte, kteří ještě bdíte,
dobrý pozor na má slova dejte,
neslýchané, nové věci zvíte!
Však jak pravím, pilně poslouchejte,
neb jak slova jenom vypustíte,
nikdy víc mně neporozumíte.
Vás však, kteří v kobku vaši tmavou
vešli jste a v lůžku tichém spíte,
nad jehožto křížek stkví se hlavou,
neprobudiž smích náš ani lkání!
Tmavou nocí nade vámi jen
zavzni moje tiché noční přání:
Dobrou noc! tichý sen!!! -“

Chýlilo se k večeru. Osamělý poutník kráčel stezkou
ouzkou na rozlehlém temenu hor Krkonošských pod vrcholkem
Sněžky. Hučel vítr, jako by Slezsko tajemnými slovy mluvilo k
sestře české přes rozdělující je hradby. „Pusto kolem,“ povzdechl
jinoch, „pták i zvěř mijí kraj tento, ani strom ani květ nevzejde
tuto, jen člověk jediný tiskne se vzdy výše a výše v čistější nebe
blankyt, a nenalezá zde léč tajemně šustící mech a studený sníh.“
Vtom nesl vítr okolo tváře jeho motýla, jenž ouzkostlivě
nadarmo se bránil křídelkoma barevnýma, chtěje nazpět dolu v
květné kraje, odkud' ho bouřlivý vítr byl zanesl. „Nešťastný,
toužíš nazpět v luhy pestré, které ti byly kolébkou; - ty jsi nechtěl
v kraje tyto, proti vůli tvé tě v chladnou výši zanáší ten samý
vítr, co tě v mládí tvém kolíbal na líci rozvitého kvítí; - já jsem
pravil, že člověk se tiskne vzhůru k jasnému nebi; - ó on musí,“
zastíraje si rukou čelo, „musí. - Postup mi vichřice motýla
tohoto, já jej vezmu s sebou zpět v kraje oné, odkud's jej
zanesla.“ Vtom lapil motýla, však nadarmo, on již ustydl
umořený zde panující zimou; zasmutnělý usedl na osamělém
skalísku, časem pohledaje přes pustou lučinu bílou v ourodné
roviny slezské, časem zrak svůj obracuje na temné lesy,
přikrývající krajinu českou.

Jinoch tento byl as dvacítiletý; černý oděv jeho pevně
přilehaje jevil štíhlost' vysoké postavy; temné vlasy jeho syčely
ve větru kolem bledých líc a pěkného čela. Modré oko jeho
nevýslovnou prozrazovalo touhu; takže celá jeho postava zdála
se býti v soumraku večerním od pustých skal obraženým
ohlasem písně „Znáš-li tu zem, kde citrýnový květ“ atd.

To byla první pouť jeho; - sotva čtyřikrát navštívilo slunce
hrobky králů českých v chrámu Pražském od toho času, co on se

loučil s Vyšehradem pustým; však jakkoli jen dvacetkrát spatřil rozlévati se studený sních ustydlé země v chladné slzy, již na této první své pouti seznal, že nevešel v takový svět, jaký jemu slibovala mladistvá obrazotvornost jeho. On s roztouženým srdcem vstoupil v svět; doufaje, že všechny sny, které mladost jeho růžovými zdobily věnci, zde v opravdivost nalezne změněné, byl by celý láskou obejmul svět. Než příliš brzo sklesla opona, a on procítl ze snů mladistvých. On chtěl utrhnouti kvítko v měsíčním vzešlé luhu, a rosa noční co slza chladná skropila vřelou mu ruku; on se sehnul k rozvité růži okouzlený vůní její, a spatřil, že z časného vykvěta hrobu; on za svítání obdivoval lílie sněhobílou zář, než již v noc viděl ji skláněti korunu stříbrobílou k vlhké zemi; on hledal lid, jaký žil ve snách jeho, a pouhé larvy s ousměchem hleděly v oko jeho cituplné; zkrátka on hledal ráj snů svých v světě tomto, on po něm rozestřel náruč, a pouhou lásky prázdnotou sevřel zem na prsa horoucí. Uleknutý chtěl se vrátiti zpět v říši mladosti své, než nadarmo jen plakal za sny uprchlými, samotný teď seděl v pustině, hluboko pod ním příroda květoucí; nemilovaný a nic nemilující dlel na skalisku osamělém nad horami zardělými v právě zapadajícím slunci. Hlas zvonů večerních potkával se z krajů českých i z roviny slezské na temenu hory a jen živěji vzdy mu na mysl uváděl uprchlé dny; - vtom v duchu jeho vzplanula myšlenka na tebe, dívka milostná, než hor množství a patero řek dělilo ho od tebe. Nic nemilující, pravil jsem? - Oh on ještě miloval tebe, než pozdě - pozdě, ty již ztracená jsi byla pro něho; - ty jsi vzešla jemu co hvězda jitřní nad temné vlny myšlenek nynějších a první papršky padaly opět v jeho temnou mrtvou noc; zlaté sny mladosti jeho vrátily se zpět, než myšlenka, že jediná hvězda, které lze bylo osvítiti stezky pouti jeho svitem růžovým, není hvězdou jeho, a že papršky její jen proto usmály se teď ve tmě jej obkličující, aby tak brzo zase zahasly a jen mocněji aby probudily touhu jeho po světle, řítily jej nazpět v noc myšlenek předešlých. Povstana patřil dolu v krajinu usmívající se ve zlatě večerním a lkání jeho znělo hlasně krajinou utichlou: „Ty jsi byla sluncem mým, než ach ty jsi zašla již navzdy, a žádný den nezardí se více nad životem mým; osamělý poutník opět kráčetí budu nocí neskonalou, jejíž pustá tichost obživne jen vlastním lkáním mojím; čírou tmou opět rozestíráti budu rámě má za nicostnými postavami a přeludy mých snů, až chápajícího se osamělého stromu mne v noc zavítá koruna jeho opět slzami ledovými probudí ze snů horoucích v opravdivost strastnou, až vlastní vřelé slzy moje v led ustydnou a sny moje pohynou ve věčném snůpustém spaní. A pak až poslední dech můj se mísiti bude s červánky na večerním nebi a poslední myšlenka má s lehkou mlhou rozloží se nad vlastní mou, pak spláchne dešť a setře vítr stopy kroků mých, jak bych nikdy nebyl šel po horách těchto; ty, přírodo, hrob můj sama sebe klamající přistřeš travinou zelenější krajiny vukolní a opět nade mnou usmívati se budeš, jak bych nikdy nebyl býval zde a jako by usta má nikdy nebyla zvolala horám těmto ‚dobrou noc!‘“ Umlkl, ticho kolem, jen ohlas od hor po stranách jeho strmících opětovně danou dobrou noc, - dobrou noc. Slunce zašlo za temné hory; jako mrak černý vystupovaly vrcholky jejich na obzoru země české, a za horami protějšími vycházela slunce světů jiných; v rozsedlinách

mezi horami již byla černá noc, na rovinách se ještě šerilo; města co bílá znamínka vyhlížela z šerých stínů; nad nimi se kroužil lehký kouř a sníživ se plížil se po tváři tichých jezer, v nichž se zhlížely vycházející hvězdy, sem tam je barvila zář malých plamínek hořících po hrázcích temných. Večír byl jasný a čistý, jak jen na horách bývá, měsíc byl blízký ouplňku a záře jeho stříbrila osněžená čela zmodralých hor, jenž z temné noci strměly co zesinalé hlavy mrtvých králů, korunované stříbrnými vínkami. - Dlouho tak stál jinoch zapomenutý hledě v krajinu tichou; všechny hvězdy již slavily krásnou noc, on ještě dlel na osamělém skalisku; - bylo chladno, studený vítr skučel mezi horami a zdola hučely lesy a řeky pospíchající z pustých hor do krajin ourodných; měsíc stál vysoko na dráze své a jinoch ještě posud nepokročil z místa svého. - Vtom byly hodiny půlnoc, kdežto dříve nic neslyšel, a zdálo se, že blízko něho, ale dutě a hrůzně nesl se temný zvuk zvonu jejich po temenu šířem a obrážel se o čela hor, až poslední ohlas temněji a temněji se vracel, pak bylo zase ticho. Rychle ohlédl se jinoch, a klamal papršlek měsíce zemdlé zraky jeho, či byla opravdivost strašná, co spatřil? - zdálo se, jako by se byl rozlehl vrcholek Sněžky a visel zrovna nad ním; stkvostný v gotickém způsobu stavěný, teď napolou již zřícený klášter a nákladný chrám jeho zdobil temeno její; vysoké schody vedly ke goticky vyklenutému vchodu, štíhlé sloupy, mistrovsky tesané, někde však již zpřerážené sochy stály okolo vysokých gotických klenutí, nimiž se loudil svit měsíce, a papršky hvězd prolétovaly zřícenými okny, tam stříbríce pozůstatky drobných sloupků a jiných ozdob gotických, tu zase obrážejíce se o obrazy rozličných svatých, jejichž postavy vypálené byly pestrými barvami v sem tam pozustalém skle goticky klenutých oken. Po obou stranách stály věže silné, polou však již rozřícené, jako stavení celé zdobily i ty štíhlé sloupky, hlavičky lidské, ba i zvířat rozličných, květiny a ovoce i celé postavy lidské, zvířat, stromů atd., však tak drobounce z kamene tesané, že povýšenějších nelzelo v světle měsíčním rozeznati; všechny postavy tyto zdály se v třepetajícím se papršku žíti a se pohybovati; uprostřed stavení chrámového mezi věžmi nejvyšší byly hodiny; na tabuli vypadající co zatmělé slunce zářily jako písmo hvězdné litery početní a jasně zlatá ručička svítla co měsíc ve čtvrti poslední bledou nocí, ukazující právě půlnoc. Vzchopiv se jinoch chtěl spěchat vzhůru ke zdi hřbitovní, taktěž v gotickém způsobu ozdobené sochami a znaky zde odpočívajících, a vejíti vchodem nízkým na hřbitov, odtud po vysokých schodech vstoupiti v otevřený chrám, v kterém na vysoký oltář jakési tajemné svítlo světlo; čím však více spěchal, tím více se opíral silný vítr v roucho jeho, právě jak se to zdává v nepokojném snu, takže jakkoli se namahal blíže přijíti, vzdy se mu zdálo, že v stejné dálce zůstává. - Tak se přiblížilo jitro, vítr pomalu utichl a právě stál při zdi hřbitova, kdy celý klášter planul v růžožhavé záři vycházejícího slunce. Dveře chrámové samy od sebe se zavřely; vstoupiv tedy jinoch v chodbu klášterní, vešel vstříc spěchajícímu mnichu, který, jak by jej již dávno byl znal, takto k němu mluví: „Právě vhod přicházíte, nebo dnešního dne procitnou zmrtevší bratři kláštera našeho a lze vám poptávati se jich na všechno, co jste již tak dávno dychtil zvědět.“ A jako by se bylo rozbřesklo v duchu jinochovém aneb

jako by dávno byl slýchával o klášteře tomto, bylo mu známo, co se nyní dítí má. I bylo to nasledující. Řeholní bratři klášteře tohoto měli uprostřed zdi svých rozlehlou síň, v níž kdo z mníchů tamních po jistých obřadech vstoupil, ztuhl a jako by zemřel, ale každoročně v jistý den se všemi tam vešlými obživil, po skonání pak dne toho opět ztuhl a tak trval za celý rok až do toho samého dne; což se s ním tak dítí mělo až do skonání světa. Kráčel za mníchem jej vedoucím a vstoupil v poukázanou mu předsíň. Kolem při zdi stálo několik mrtvých mníchů, ruce na prsou složené majících, mladých i starých; bledá tvář i v smrti jakousi hrůznou ještě jevila nespokojenost. I tázal se mnicha, zdaliž i tyto neobživnou, načež onen takto odpovídal: „Ne, tyto neobživnou! Neboť volno zavřeným v té síni, jednou v roce kdy obživnou, vystoupiti a pak se vrátiti neb ne. Kterí se nevrátí v síň onou, nybrž v předsíni této zůstanou, zemřou a neobživnou více, a po roce pak pochovávaní bývají. Tak se i těmto zošklivilo živobytí i jednodenní v roce, a ráději spáti chtějí sen nepřespaný; - až slunce uprostřed své státi bude dráhy, pochováni budou na hřbitově, který jste spatřil kolem chrámu. Nyní však vstupte v síň velkou.“ Dořekl, a dveře síně velké rozlétly se. Zacloněnými okny mdlé padalo světlo ve vysokou i ozdobnou síň gotickou hrůzné velikosti. - Šerem tímto stálo nesčíslné množství mníchů mrtvých sem tam shluklých, každý v postavě té, v jaké se ho smrt' dotkla. S napřaženou jeden stál rukou, jako by něco vypravoval; podle něho druhý, opřené na prvního maje oči mrtvé, jako by pilně poslouchal řeč umklou; třetí se shýbal něco zvedaje; čtvrtý kleče s sepjatýma rukama zdál se modliti; a tak dále. I dal mních jinochovi nasledující ponaučení i výstrahu: „Mezi nesčíslným množstvím tím musíte běhati a v běhu rozličné jim činiti otázky. Stanete-li státi, zemrou jakoby poznovu, a neobživnou až ku pohřbu navzdy zemřelých svých bratří; - aniž se smíte přes tři hodiny zdržeti mezi nimi, nechcete-li mezi onými zmrtvělymi sám živý po celý zůstat rok.“ - - I vběhl jinoch v síň a v běhu rozličné činil na ně otázky; i počali se pohybovati, jako stínové země se nedotýkajíce, jako pohnuti od běhu jeho zbouřeným povětřím, a jakýmsi tajemným šepotem odpovídali na otázky jeho, takže se hrůzou chvělo srdce jeho. - Nežli tři hodiny prošly, z otevřené vyběhl síně, s hrůzou proběhl předsíň a octl se pokraj skaliny nad hluboko pode ním ležící krajinou, světlu však odvyklé oči, jako raněné náramným bleskem slunce předpoledního, hojně prolévaly slzy, aniž mohl dobře rozeznati něčeho vůkol sebe; i bolest' strašlivá svírala srdce jeho. Schýlilo se po čase poledne, uschly oči jeho, i znovu okřál. - Klášterní temně i dutě zněly zvony; - a smutné zpěvy pohřeb provázejících mníchů nesly se v ucho jeho. - Ohlédl se jinoch i spatřil branou klášterní sem se beroucí průvod navzdy zemřelých bratří. Náramný smutek i touha nevyslovitelná pojal srdce jeho, kdy spatřil, an živí mníchové nesou ku pohřbu navzdy zemřelé bratry, obživlí však mníchové davem se hrnuli z klášterních bran zpovzdálí. Smutně obrátil zraky své na dolem ležící, rozkošně květoucí krajinu; - v dálce ji broubily modrošeré hory jako vlny nočního moře a černé mračno sypalo hustý dešť na rozkvětlé mezi onými horami luhy. Zrovna nad ním svítilo slunce, krajina pod ním jak by se usmívala, osení líbezně i sladce zavánělo posekané na loukách dolejších i na temenu hory;

radostný hlahol a ples ptactva z pod ním ležících hájů i lesů mísil se v hluk rychle z hory v oudolí hluboké padajících vod i v smutné zpěvy mnichů. Zdálo se mu, jako by z dálky šeptaly šedé hory i hustý hučel dešť: „My jasná věkobytně zdvíháme čela, aniž kdy zajdem; - my zrosíme květ uvadlý, aby nezhyne, ale vykvětl znovu a vůni líbeznou vydával!“ „My však spáti budeme sen nepřespaný!“ znělo, jako by se chechtali mnichové mrtví. Nesčíslné množství obživlých mnichů hrnulo se na vše strany hory; i spěchal jinoch zpět ku hřbitovu, chtěje spatřiti pohřeb navzdy zemřelých; a jak stranou se uhybá, chtěje se vyhnouti valícímu se davu, i obživlé za ním přilétovaly stíny; odskočí na druhou stranu, opět se valí stínové za ním - za ním; ustoupí zpět, i sem jej stínové následují. I mluví jeden z nich: „Darmo se nám vyhýbáš, povětrí za tebou se táhnoucí nás za tebou nutí; zustaň státi a nejlhčí vítr zažene nás po tváři vrchu okolo tebe.“ Zustaň jinoch státi a mnichové se hrnuli pokraj hory, stezkou chtějíce dolů; - mnohý vrhl se dolů ze strmíci nad krajinu skaliny, nevýslovnou touhou zapálené zraky jejich hleděly za tmavé hory, srážející však se vítr vzdy je opět shromažďoval na temenu hory. - Zacházelo slunce, - schýlil se večer pozdní, - silněji zaváňelo osení zdola a ticho svaté se rozprostíralo nad krajinou šírou. - Nelze vypsat žalost, jakou jevíly zraky mnichů patřících za zapadajícím sluncem a pak za světlem umírajícím; než nadarmo; - došel den života stínů, a nevolné tiskl vítr v předsíně strašnou. Mnozí na rozpacích, lomíce rukama stáli na práhu velké síně; chechtajíce se vrhli se jiní v síň rozlehlou; někteří pak smutně plačíc rozhostili se při zdech předsíně s složenýma na prsou rukama; pak se zavřela síň i předsín. - - -

Byla chladná noc; ouzkou mezi horami rozsedlinou ubíral se poutník mdlým krokem z hor. Naproti němu v celé své vysokosti stála Sněžka, na vrcholku jejím sněhokrytém stál teď jen osamělý kříž; úplný měsíc zrovna přes něj přehlížel v rozsedlinu, takže se zdál křížem ve čtyry stejné kusy rozdělen býti. „Dobrou noc, dobrou noc!“ šeptal umdlelý poutník hlasem slabým. - Co ztracený papršlek Lúny zdála se před ním vznášeti bledá postava ženská; mrtvé oko upřené bylo vzhůru ku kříži, tvář její křídobílá, pysky zesinalé budily hrůzu; a ztuhlá sněhobílá ruka neustále vzhůru prstem nataženým ukazující stkvěla se v papršku měsíčním; zdaliž však ku kříži neb na měsíc ukazovala, nebylo lze rozhodnouti. Vtom obešel poutník skalinu a Sněžka zmizela ze zraků jeho; - postava ta víc a více se měnila, až posléze šedý starc krácel před ním; dlouhé šedé vlasy padaly okolo mrtvého obličej a mísily se s bílou pod pás dosahující bradou. Ve vlasy jeho vpletený byl věnec z bílých a červených růží. Při nohou jeho se pěníla řeka padající z vysoké skály nad ním, v bílé pění rozevřený stál černý vchod a v tento ukazovala ruka starcova. Poutník pohlédl sám na sebe, a strašně byl proměněn, i jemu padaly šedé vlasy okolo vysokého vraskovitěho čela po dutých lících a mísily se s bílou pod pás dosahující bradou; smutně hleděl ve tmavý průchod; - za ním planulo zoře; - ještě jednou se chtěl ohlédnouti k různobarevným červánkům ozlacujícím stezku přešlou; než bouřlivý, hlučně a hrůzně lkající víchř mluvil k němu z končin těch slovy tajemnými a moc neznámá tiskla ho vpřed, touha nevýslovná

táhla jej za sebou v neznámou zemi stezkou neznámou. -
Poutník následoval starce v temný průchod.

Krásné jitro vzešlo nad hlubokým dolem na východu hor
Krkonošských. Tmavé jedle a borovice stály po horách v oděvu
rosném, z vysoké skály padala řeka ve vymletou hlubinu, zčeřená
v bílé pěny; kde však tišeji odplývala, byly vody její čisté a
jasné, hlubina její zelenala se co lučiny zjara. V hlubinách těchto
dřímал poutník, hlučný spád vody uzpíval jej v nejtišší sen, a
vlny říčné táhly teď nad ním co zvučné lkání zvonů večerních
tichou krajinou svůj řad, však již neuváděly co druhdy zvonů
zvuk v ducha poutníkovy minulé dny.